folklor/edebiyat, cilt:21, sayı:82, 2015/2

Japonya ve Türkiye'deki, Dini, Kültürel ve Sosyal Reformlara Bir Bakış[1] [2]

Sedat Veyis Örnek

A. JAPONYA'NIN MODERNLEŞMESİ

I. Japon Kültür tarihine genel bakış

Türkler, 19. yüzyıldan itibaren aydınlanmacı bir mücadeleye adım atarak Batıya dönüp onu modernleşme konusunda örnek almak açısından yalnız değillerdi. Diğer ülkelerden de bu aydınlanma mücadelesine katılanlar vardı. Bunlardan biri de, yine bir Asya ülkesi olan Japonya'dır. Bu makalede Türkiye'de gerçekleştirilen reformları ve modernleşmeyi gösterirken aynı zamanda Japonya'nın bu sorunu nasıl çözdüğünü de ele alacağız.

Eğer iptidai ve efsanevi yönünü göz ardı edersek, Japon kültür tarihinin iki dönemi vardır. Birinci dönemde Çin kültürünün ve medeniyetinin etkisi hâkimdir. Bu dönem milattan sonra 552 yılında başlar ve 19. yüzyıla kadar sürer. Japonların milattan önce 500 – 200 yılları arasında Çin kültürüyle temasları vardı; ancak bu bağlantı Japonların üstünde anlamlı bir etki uygulayacak kadar yeterli değildi.

Koreliler üzerinden Japonya'ya gelen Budizm de beraberinde Çin kültürünü getirmişti. Budizm ve Çin kültürü Japonya'da kısa bir sürede galip geldi. Çin kültürünü devralmak isteyen Japonlar, hızlı ve mahir davranıp bazı bölgelerde bunları Japon sanatıyla birleştirerek böylece Çin-Japon kültürünü oluşturdu. Bu kültür, özellikle mimaride, müzik, edebiyat, sanat, resim ve yaşam tarzında zevkli anıtlar meydana getirerek aynı zamanda imparatorluğun çöküşüne de neden oldu. Hükümdarın yalnızca dinî ve kültürel alanda lider olması siyasi otoritenin ve egemenliğin güçlü beyliğe geçmesine neden oldu. Bu feodalite Japonya'nın kapılarını batıya açmasına kadar sürdü.

1 Örnek, Sedat Veyis 1963 "Allgemeiner Überblick Über Die Religiösen, Kulturellen Und Sozialen Reformen In Japan Und In Der Türkei" *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt XXI, Sayı 1-2. (Makale Özlem Akgök tarafından Türkçeye çevrilmiş, Sanem Yardımcı ve Günseli Bayraktutan tarafından kontrol edilmiştir.)

2 Bu makale Tübingen Üniversitesi Felsefe Fakültesi'nde yapılmış olan "1920 yılından 1938 yılına kadar Türkiye'de yapılmış dini, kültürel ve sosyal reformlar ve Japonya'nın modernleşmesi ile karşılaştırmalar" başlıklı tezin 4. kısmından bazı değişiklikler yapılarak kaleme alındı.

İkinci dönem ise, Japonya'nın batı dünyasıyla yani Hollanda, Almanya, Fransa, İngiltere ve Rusya'yla temas kurmasıyla başlıyor. 16. yüzyılda misyoner etkinlikler, ticari ilişkiler ve siyasi bağlar ile başlayan bu temas kesintilerle 19. yüzyıla kadar devam etti ve 1868 yılında belirleyici dönemine ulaştı. O tarihten bu yana hala batı kültürünün etkisi Çin kültürünü bastırmaya çalışıyor. Zamanında Çin kültürünü benimseme konusunda olduğu gibi Japonlar batı kültürünü benimsemek konusunda da büyük çaba gösterdiler. Ancak bu benimseme bir seçimden ziyade bir taklitti. Japonlar, kendi kültürlerine uygun olup olmadığına bakmaksızın iyi ve faydalı buldukları her şeyi batılılardan aldılar. Batıdan elde edilen bu başarıyla Japonlar özellikle teknolojik ve maddî alanlarda büyük ilerleme kaydettiler. Sosyal, kültürel ve dinî alanlarda yapılan reformlar ve yeniliklerle Japonya modern bir devlet olarak gelişmiştir.

II. ÇİN KÜLTÜRÜNÜN JAPONYA'YA GİRİŞİ

Çin kültür ve uygarlığının Japonya'ya girişi büyük ölçüde Budizm'in Japonya'ya nüfuz etmesiyle başladı. Koreliler tarafından milattan sonra 552 yılında Japonya'ya gelen Budizm[3] muhafazakâr gruplar tarafından hoş karşılanmadı. Budizm için yapılan savaş 587 yılına kadar devam etti ve sonunda onun galibiyetiyle sonuçlandı. Özellikle veliaht prens Shotoku-Taischi ve halası Suiko-Tenno (593-628) Budizm'in parlak destekçilerindendi. İkisinin gayretiyle Budizm Japonya'da genişlemeye başladı. 582'den önce Budizm konusuna ilişkin bunun yorumlanmasında ve tüm Çin kültür ve uygarlığı hakkında Koreliler Japonya için aracı rol üstlenmiştir. Ancak 587'den sonra Japonlar Korelilerin yardımı olmaksızın Çin ile temasa geçtiler. Bizzat Shotoku-Taischi Çin kültürünü ve Budizm'i yakından tanıyabilmeleri için Çin'e öğrenci gönderdi. Japonlar Budizm'in yanı sıra Çin mimarisi, heykel ve resim tahsili gördüler. Ayrıca tıp ve astronomi, metal dökümü ve araç gereç üretiminde daha iyi yöntemler ve nihayetinde Çin müziği öğrenildi. Shotoku-Taischi tarafından Çin Takvimi[4] de benimsendi. Çin kültürünün en karışık yönü ise arazi kiralama sisteminin, faizlerin ve vergilemenin örgütleniş biçimiydi. Japonlar özellikle bunları benzetmeye çalıştı ve milattan sonra 700. yüzyıldan itibaren siyasi ve ekonomik yaşamları büyük oranda Çin'den alınmıştı. Tanrı tarafından yerleştirilen soylu tanrılığını bırakmayı düşünmenin aksine eski dinî otoritesini Konfüçyüsçü Çinlilerden elde ettiği sadakat ve sorumluluk hakkında yeni düşüncelerini güçlendiriyordu. İmparatorun iki işlevi vardı artık: tek bir bünyede üstün bir rahip ve aynı zamanda üstün bir hükümdar olmak[5].

Tenji-Tenno (668-671) bu kültürün benimsenmesini sürdürmeye çalıştı. Onun döneminde okullar Çin'i model alarak inşa edildi. 8. yüzyıldan beri Çin etkisi altında bir Japon edebiyatı oluşumu görülmekteydi. Japon mitolojisi ve tarihi hakkında yazılan ilk çalışmalar bu dönemde meydana geldi[6].

(710-784) Nara döneminde Çin işaretlerini kolaylaştırmak için Kata-Gana (Fragmentargana) ve Hira-Gana (Platgana) adında bir sistem yaratıldı[7].

3 Bahsi geçen 552 yılında Nihongi şartnamesine göre üç Kore krallığından biri olan Kudara'dan (Päikeye) Seimei kralının elçisi (Seimei Japonya'da alışılmış çin-japonca, Syöng-Myöng de ismin korece okunuşu) hükümdarının talimatı ile Sakya Buda'nın altın, bakır ve bronzdan yapılmış bir heykelini, bir dizi sutra yazılı metni, birkaç ibadet objesini ve Kralın Buda öğretisini diğer ülkelere övdüğü bir anı defterini taktim eder.
Florenz, K.: Lehrbuch der Religionsgeschichte,Bd. L, S. 350.

4 Daha önce ayın evrelerine göre düzenlenen Japon takvimi milattan sonra 604'te Koreli bir rahiple güneş yılına göre düzenlendi. Milattan sonra 680'de Çince değişiklikler yapıldı ve Japonya Çin yöntemlerini ve özellikle saltanatın isim ve yönetim tarihlerini dikkate alması gibi olayları devraldı. Hıristiyan takvimi Japonya'da 1873'te devreye girdi.
Durant, W.: Das Vermächtnis des Ostens, S. 819.

5 Herschel, W.: An Introduction to Japan, S. 13.

6 Kojiki (eski olayları anlatan raporlar), Nihongi (Japon yıllıkları), Fudoki (Ülke ve insanların betimlenmesi), Ujibumi (Aile defterleri).
Witte, J.: Japan zwischen zwei Kulturen, S. 4.

7 Heceleme sistemi.

Diğer sanatların yanı sıra şiir de gelişerek güzel eserler meydana getirdi. Çin uygarlığı için dünyanın en büyüğü olan Budizm hem taşıyıcılık hem de arabuluculuk yaptı. Çin kültürünün etkisiyle Japonya 9. yüzyılda altın çağını yaşadı. Özellikle Engi (902-922)[8] döneminde İmparatorluk sarayı ve saray halkı müzik, dans ve edebiyatla[9] muhteşem bir hayat yaşadılar. Saray ve halkı Çin kültürü ve Budizm etkisi altında yaşıyorken İmparatorun otoritesi zayıfladı ve yönetim güçlü hanedanların eline düştü. Tokugawa, Shogun (Başkomutan) unvanıyla 1192 yılında egemenliği ele geçirdi ve hanedanların diktatörce hâkimiyeti 1868 yılına kadar devam etti. Gerçi bu yıllarda da imparator ve imparatorluk vardı ama imparator bir imparatordan daha çok yüksek rahip gibi yaşar ve tebaasıyla hiçbir ilgisi olmazdı. Jejasu (Tagukawai Sogunlugunun kurucusu) yasası imparatorun devlet işlerine karışmamasına sıkıca karar verdi.

III. JAPONYA'NIN BATIYLA TEMASI

Japonya'nın Batı ile ilk teması Avrupalı tüccarlar ve misyonerler aracılığıyla oldu. 1542 yılında Portekizli tüccarlar Japonya'ya geldiler. Bu kişiler yanlarında taşıdıkları tüfeklerle Japonları oldukça etkilediler. 1549 yılında Cizvit Franz Xaver ve arkadaşları Hristiyanlığı yaymak için Japonya'ya geldiler. Franz Xaver ve arkadaşları devrin hükümdarı Oda Nobunaga tarafından çok dostça karşılandılar ve o Hıristiyanlığın hazırlanmasını çok destekledi.

İlk zamanlar misyonerlerin başarıları büyüktü. Katolik kilisesi Japonya'da çok sayıda mensup kazandı. Bu imtiyaz ilk aşamada dini sebeplerden değil Avrupalılarla yapılan pazarlığın kolaylaştırılması amaçlanmaktaydı[10].

Batı ulusunun doğu halkıyla siyasi amaçlar hedeflediği anlaşılınca Japon aristokratlar misyonerle karşı olan davranışlarında daha dikkatli olmaya başladı. Batı gelişimi memnuniyetle karşılandı özellikle silahlanma ve askeri donanım. Devrim ve fetih durumunun yaşanmasıyla Hristiyanlığa karşı kuşku duymaya başladılar ve bundan sonra Japonya'da Hristiyanlığa karşı mücadele edildi.[11] 1614 yılında Japonya'da Hristiyanlık resmen yasaklandı ve yok etmek için her şey yapıldı. Alınan tedbirlerle 1649 yılında Hristiyanlığın yayılmasına neredeyse tamamen mani olunmuştu. Bu arada Çinli ve Hollandalılar hariç yabancılara Japonya'da bulunmaları yasaklanmıştı. Japonya'nın dış ülkeyle temasını engellemek için Japonlara yurtdışı yasağı getirilmişti[12].

Ancak Japonlar batının ayrıcalıklarından ve buluşlarından yabancıların ülkelerinde bulunmamasına rağmen ve Japon halkını etkileyememelerine rağmen yararlanmayı ihmal etmediler. Bu amaçla yaklaşık on beş Hollandalıya küçük bir adada (Deschima adası) yaşama izni verildi[13].

8 "Engi adlı bu zaman dilimi", diye yazıyor Fennolose büyük bir hayranlıkla, "Japon medeniyetinin zirve noktasını oluşturuyor, tıpkı Ming Huang Döneminin Çin uygarlığının zirve noktasını oluşturduğu gibi. Tarihlerinde bir daha hiçbir zaman Çin veya Japonya bu kadar zengin, bu kadar parlak ve bu kadar özgür bir ruha sahip olmayacaktır… Her halde ne Japonya'da ne de dünyanın herhangi başka bir yerinde gerek genel kültür gerekse zarif yaşam tarzı açılarından bir daha bu kadar hem ruha hem de bedene hitap eden bir çağ yaşanmamıştır." Durant, W.: Das Vermächtnis des Ostens, S. 742.

9 Başkent Kyoto (Barışın Başkenti) o zamanlar Cordova ve Konstantinopolis dışında yarım milyon nüfusa sahipti. Durant, W.: Das Vermächtnis des Ostens, S. 743.

10 Witte, J.: Japan zwischen zwei Kulturen, S. 7.

11 Webb, H.: An Introduction to Japan, S. 17.

12 Bu sebeple Japonlar büyük gemilerini tahrip ettiler.

13 Hollandalıların konumları uygunsuzdu. Pazar gününü ve diğer bayram günlerini kutlamaları, Hazreti İsa'nın ismini Dejima adasında anmak veya Hristiyan şarkıları söylemek yasaktı.
Witte, J.: Japan zwischen zwei Kulturen, S.9

IV. BATI KÜLTÜRÜNÜN KABÜLÜ

Japonlar, 1640 – 1668 yılları arasında ihtiyaç duyduklarını düşündükleri Batılı unsurları özellikle Hollandalılar üzerinden temin etmiş[14] olmalarına rağmen ülke olarak Batıya kapılarını nihai şekilde ilk olarak 1868 yılında açmışlardır. Hem Amerika üzerinden baskı hem de prenslerin ve entelektüellerin dış ülkelere karşı olan açıklıkları Japonya'nın batıya yönelmesini sağladı. Mutsihoto'nun lehine olarak tahttan çekilen 15. Togukawa-Shogun için bu sorun çözülmeliydi. İmparator Mutsihoto (ölüm 1912) Japon tarihinde "Restorasyon" olarak adlandırılan dönemde 1868 yılında tahta geçerek iktidarını Meiji (Aydınlık Yönetim) olarak adlandırdı ve 7 Şubat 1868 yılında Kyoto'daki bir açıklamada aşağıda belirtilen reformlar için söz verdi:

Devlet işleriyle ilgili olarak tavsiye ve kararlar için her sınıftan temsilciler davet edildiği toplantılar olmalı.

İç barış için halk arasındaki sosyal farklılıklar mümkün olduğunca dengeli olmalıdır.

Bütün Japonlar kendilerini ciddiyet ve şevk ile kendilerini işlerine adamalıdırlar.

Eskimiş ve kullanılmaz durumdaki araç gereçler kaldırılmalıdır.

Japonya'nın geleceği için gerekli bilim ve donanım bütün dış ülkelerden sağlanmalıdır.

Bu tarihten itibaren Japonlar şaşılacak bir hız ve adaptasyonla kendileri için faydalı olan Batılı unsurları alarak modern bir devlet olmaya başladılar.

1881 yılında Napolyon kanunlarına dayalı olan yeni bir hukuk sistemi dışarıdan getirilmiştir. Basın, ifade, toplanma ve din özgürlüğü korunmuştur. Mevki, işkence ve tanrısal yargı kaldırıldı. 1889 yılında bir Federal Anayasa oluşturuldu. Üniversiteler batıyı model alarak kuruldu. Teknik, sosyal ve kültürel alanlarda gelişmeler elde edildi. İngiltere'den demiryolu inşaatı, Fransa'dan ordunun eğitimi ve organizasyonu, Almanya'dan sağlık hizmetlerinin kuruluşu, Amerika'dan halk eğitimi ve İtalya'dan resim ve heykel eğitimi alındı.

V. KÜLTÜREL VE SOSYAL REFORMLAR

1. **Eğitim Sistemi**:

Batının yalnızca teknik ve kültürünü benimsemenin yeterli olmadığını fark eden Japon yönetimi batıyı yerinde araştırmaları için Avrupa ve Amerika'ya çok sayıda öğrenci gönderdi. Hükümet tekrar Japonya'ya dönen bu öğrencilerle ilgilenerek, olanaklar ve iş alanları sağladı. Ancak yönetim bununla yetinmedi, yurtdışından aynı zamanda profesörler ve uzmanlar da davet edildi. Ayrıca batının teknik, askeri, tıbbi, felsefi ve hukuki alanlardaki durumunu izleyerek batı medeniyetinin kaynağından medeniyetin çıkış noktasını inceletti. Yönetim Eski Yunanca ve Latincenin önemini anlayınca bu iki dile yeni eğitim sisteminde önemli bir yer verildi. Batı kültürünün uygulanmasıyla, çeviriler ve yabancı dillerle Japonya'da yeni bir Japon edebiyatı meydana geldi.

İngiliz liberalizmi, Rus realizmi, Nietzsche'nin bireyciliği ve Amerika'nın Pragmatizmi sırayla Japon entelektüel dünyasında egemenlik gösteriyordu, ta ki milliyetçi ruh kendini yeniden güçlendirip ve

14 19. Yüzyılın ilk yarısında Japonların büyük çoğunluğu Hollandaca öğrenmeye ve Avrupai hekimlik, doğa bilimleri, teknik ilerleme (baskıda matbaa harfleri, değirmenler, buhar makineleri, telgraf) araştırma ve uygulamaya başladılar. Hollandalı ve daha çok Alman askeri hekimler (1690-1692), Thunberg (1775-1776), von Siebold (1823-1829) bu devirde Avrupa'ya, Japonya ve Japonlara Avrupa'nın güzel bir biçimde aktardılar. Ayrıca Avrupa Hollandalılar aracılığıyla Japonya'dan ticari mal elde etti: Altın, bakır, ipek, kafur, porselen, bronz, çiçekler, süs bitkisi ve pek çok başka ürün. Ayrıca Japonlar batıdan yeni ve değerli olan her şeyi elde ettiler, bunlar: demir hırdavatı, şaraplar, silahlar ve dokuma kumaşlar, saatler, barometre, termometre ve birçok başka ürün.
Witte, J.: Japan zwischen zwei Kulturen, S. 9.

Japon yazarların işe koyularak yerel unsurları değerlendirmelerine kadar[15]. Roman alanında natüralizm etkili oldu. Önemli eserler yazıldı[16]. Aynı zamanda yazılı basın da dışarıdan getirildi. 1871 yılında ilk gazete yayımlandı[17]. Diğerleri de bunu takip etti.

2. **Okul Sistemi**:

Japonya'da Restorasyon döneminden önce (1868) az da olsa Avrupalı modern okul sistemi ile karşılaştırılabilecek bir okul sistemi yoktu. Ortaçağ'da Budist manastırları okul işlevi görüyorlardı. Derslerin içeriğini özellikle Budist metinlerden oluşuyordu. Tokugawa döneminde (1603 – 1688) üst tabakaya mensup ailelerin oğulları Çin klasikleri, Japon edebiyatı ve başkaca birkaç alanda dersler alırlardı. Buna karşın kızlar eğitim almazlardı. Sıradan halk da eskiden olduğu gibi eğitimden pay almamıştır. Önceki yüzyılın yetmişli yıllarında bu bağlamda tamamen bir değişim gelmişti. 1871 yılında kendi başına bir Milli Eğitim Bakanlığı kuruldu. 1871 yılında şu ifadeyi içeren imparatorluğa ait bir beyan ortaya çıktı: "Bundan böyle eğitim öyle yayılmalıdır ki, hiçbir köyde bilgisiz bir aile ve hiçbir ailede bilgisiz bir fert olmamalıdır"[18].

Büyük bir arzuyla okuma ve yazma öğrenilmeye başlandı. Tokyo, Kyoto ve Sapporada'da devletin maddi desteğiyle üniversiteler kuruldu. Bunu diğer bazıları da özel olan diğer üniversiteler takip etti[19].

Dünyanın en tahsilli ülkesi olmayı hedefleyen Japonya eşi benzeri olmayan bir çabayla okuma ve yazma öğrenimini sürdürdü. 1925 yılında çocukların yaklaşık %99'u okula devam ediyordu. 1927 yılında ise halkın %95'i okuyor ve yazabiliyordu.

Eğitim sistemi dini baskıdan kurtarılmıştı[20]. 1899 yılında bu hükümetin resmi bir açıklama yapmasına yol açmıştır. Bunun anlamı şudur: "Okul politikasında en önemli unsur eğitimin dinin dışında tutulmasıydı. Bu nedenle resmi bir ders programına bağlı hiçbir devlet veya cemaat okulu ders içeriğinde dini dersler barındıramayacak veyahut dini kutlamalar yapmayacaktır[21].

3. Yazı:

Japon dilinin Çin diliyle aynı olması gibi yanlış bir düşünceye neden olan durum Japoncanın Çin yazı karakterleriyle yazılıyor olmasıydı. Japonlar Çin kültürüyle birlikte aynı zamanda Çin yazı karakterlerini de almışlardı. Ancak Moğol dili ve Kore dili ile benzer olan bu karakterler Japon diline uymuyordu.

Çinceden çok heceli, bitişken ve kolay olmasıyla, nefes vererek sesletilen ünsüz harflerin az, gırtlaksı olmamasından, birleşik ve son tınlayanı (i hariç) olmamasından dolayı farklılaşıyordu ve neredeyse her sesli harf melodik uzunluktaydı. Aynı zamanda dil bilgisi basit ve doğal; isimlerle cins ve sayı sorunu olmadan uyum sağlayabiliyor, sıfatlarda mukayeselerin ve fiillerin şahıslara göre çekimlenmiş halleri yok ve yalnızca çok az sayıda kişi zamiri var ve hiç bağ zamiri içermiyordu[22].

Kata ve Hira-Gana (Japon hecesi) Çin karakterlerini anlaşılır kılmak bir başka deyişle Japon çe-

15 Durant, W. : Das Vermächtnis des Ostens, S. 819.
16 Bu edebi akımın en başında Ichijo ve şair Toson duruyor.
17 İlk gazetenin ismi: Johama Mainischi Shimbun.
18 Ohm, Th.: Kulturen, Religionen und Missionen in Japan S. 66-67.
19 İsimleri: Meiji, Keijo, Hosei, Chuo, Nihon-Daigaku. Bunların dışında Budist ve Hristiyan özel üniversiteler vardı.
Witte, J.: Japan zwischen zwei Kulturen, S. 34.
20 Daha sonra vatanseverlik dinin yerine geçti.
21 Ohm, Th.: Kulturen, Religionen und Missionen in Japan, S. 79.
22 Durant, W.: Das Vermächtnis des Ostens, S. 777.

kimi ve edatlarını ifade etmek için uygulanmaya başlandı. Ancak bu yolla da sorun çözülemedi. Japon halkı yüzyıllarca Çin etkisinin ve Çin yazı karakterinin kullanım zorluğunun baskısı altında kaldı[23].

Japonya'nın batı kültür ve uygarlığıyla temasından sonra bu zorluklar gün yüzüne çıkmaya başladı. Eski karakterler yeni bilgileri ve teknik ifadeleri karşılayamıyordu. Bu nedenle restorasyondan beri Çin karakterlerinin bırakılması ve yerine Japon diline uyan ve yeni yaşamın gerekliliklerini dikkate alan yeni bir yazı dizgesi bulmanın yolları aranmaktaydı. Söz konusu yazı sorununu çözmek için şöyle çözümler düşünülmüştür:

Mevcut kullanılan yazı biçiminin muhafaza edilmesi; ancak Çin karakterlerinin azaltılması ve öğreniminin ve kullanışının kolaylaştırılması.

Çin karakterlerinin kaldırılması ve yerine yan yana olmalarının gayet gereksiz olduğu Latin harflerinin ya da kana harf sisteminin getirilmesi.

Gelecekte neredeyse hiç yer almayacak olan Çin karakterinin yavaş yavaş kaldırılması ve yerine neyin konacağının askıda kalması[24].

Özellikle 1990 yılından beri çok sayıda topluluk Çin karakterlerini kaldırmak için çaba sarf etti. 1990 yılında o zamanki Kültür Bakanlığı tarafından kendisini "Anadil Araştırma Komisyonu" olarak adlandıran ve ilkokullarda dilin öğrenimini kolaylaştıran bir birlik kuruldu. Ancak bu komisyon 1913 yılında gerici bir bakanlık tarafından kaldırıldı. 1921 yılında ise 2000 Çin karakteri arasından özenle seçilerek kısaltılmış 150 şekil bir komisyon tarafından bir listelendi. Ancak bu da faydalı olmadı. Bugüne kadar Japon yazısıyla ilgili tatminkâr bir sonuç bulunamamıştı.

Reformcular kendilerinin getireceği bir yazı reformunu şu avantajları ile açıklamaktalar:

Japon öğrencilerin kendi dillerini öğrenmekle geçirdikleri uzun saatler doğa ve sosyal bilimler ya da edebiyat dersleriyle değerlendirselerdi daha iyi sonuçlar elde edilebilirdi.

Daktiloyla basım ve yazım oldukça basit bir hale getirilebilirdi.

Batı ülkelerindeki gibi bir genel yazı sistemi Japonların batı dillerini ve batı kültürünü öğrenmelerinde kolaylık sağlayabilirdi.

Şimdilerde tüm eğitimli batılılara yabancı olan Japon teknik ve bilimsel yazı dili onlar için kullanılabilir olabilirdi.

Bu reformlara karşı olanların itirazı şu şekildeydi:

Yeni bir sisteme geçmek bir insan neslinin kendi dillerinin klasiklerini kullanamayacak hale gelmesi demektir.

Reformlar Japonya'yı Çin uygarlığından uzaklaştırır.

Yapılacak olan bir değişim kendi dillerinde alışılması zor değişimlere yol açacaktı, zira Çin harflerinin sağladığı çok yönlülük, basit bir tonlama sistemine sahip olan Japonca yazı dilinden çok daha zengin bir kelime dağarcığının oluşturulmasını mümkün kılıyordu.

Nüfusun %99'unun okuma ve yazma bildiği bir ülkede yapılan değişim bir ülke için gereksiz bir yük olurdu[25].

4. Kıyafet:

23 1921 yılında öldürülen Başbakan Hara "Osaka Mainichi de" şunları yazdı: "Çin harflerin zorluğu o kadar büyük ki aralarında orta dereceli ve daha yüksekokullara gitmiş olanların bile olduğu çok az sayıda insan işaretlerin anlamlarını doğru anlamlandırıp, okuyup yazabiliyorlar. Aralarında üniversite mezunu olup halen başaramayanlar var. Birçok ünlü, alanını çok iyi kavramış uzman dahi, konuları hakkında Avrupai dillerde yazabiliyor ancak kendi dillerinde, harfleriyle yazamıyor."
Witte, J.: Japan zwischen zwei Kulturen, S. 116.
24 Witte, J.: Japan zwischen zwei Kulturen, S. 118.
25 Webb, H.: An Introduction to Japan, S. 95-96.

Nara dönemindeki Japon kıyafetleri Çinlilerden taklit edilerek dar kesimli vücuda oturan tunik ve pantolondan oluşuyordu. Kyoto döneminde elbiseler bollaştı ve sayıca arttı. Kadınlar da erkekler gibi renkleri ve kol devriğinin renkleri, mensubu oldukları toplumsal sınıfı gösteren üst üste yirmi kata kadar giysi giyiyordu. Bir zamanlar kadınların giysilerinin elbise kolları dizlerine kadar iniyordu ve üzerlerinde yürüyüşe gittiklerinde çalan bir çıngırak oluyordu. Tokugawa döneminde kılık kıyafet o kadar abartıldı ki Şogunlar tarihi kuralları göz ardı ederek katı kanunlarla tekrar hafifletmeye çalıştılar. Kanunen ipek astarlı işlenmiş pantolonlar ve çoraplar ve bıyık yasaklandı, belirli saç modelleri ise şart koşuldu, zaman zaman polislere sokakta kendini klasik kıyafetlerle gösteren herkesi tutuklama emri verilirdi. Kat kat giyilen kıyafetler âdeti zamanla azaldı ve Japon halkı da diğerleri gibi daha basit, dikkatli ve zevkli giyinmeye başladı[26].

Japon yöresel kıyafetleri kendi dalında bir sanat ve Japon evleri için her ne kadar elverişli olsa da daha çok temponun hüküm sürdüğü modern yaşam biçimindeki fabrikalar ve işletmeler için uygun değildi. Özellikle modern yaşamın gereksinimleri bu yöresel kıyafetlerin yayılmasına yol açıyor ve aynı zamanda da eski kıyafetlere göre fiyatları da uygun.

Bugün Japonya'da memurların resmi kıyafetleri Avrupaî'dir. Memurlar, öğretmenler, üniversite öğrencileri ve okul çocukları Avrupa'yı örnek alarak giyiniyor. Fakat eski yöresel kıyafetler genellikle mesai saatleri bitiminde birincisi rahat oldukları için, ikincisi ise gelenekleri canlı tutabilmek için giyiliyor.

VI. DİN VE SİYASET

İmparator ve İmparatorluk

Şintoizm öğretisine göre Japon imparatoru ve imparatorluk Güneş tanrıçası Amaterasu'dan geliyor[27]. İmparator "görünür bir Tanrı" olarak değerlendirilmekte. Unvanı Tenno, "Göklerin Kralı." Ayrıca Tehci "Göklerin Oğlu" ve Shoja "Yüce Efendi" olarak da isimlendiriliyor.

Japon imparatoru da Çin imparatoru gibi[28], doğada meydana gelen her hadiseyi yöneten bir hükümdar. Reenkarne olmuş bir tanrı. İmparator ölse bile etkili olmaya devam ediyor. Bu nedenle ismi ve hatırası korunmalı[29].

Yazar Omachi 1906 yılında şunları yazmıştır:

"İmparatorluk ailesi Japonya'nın tanrısıdır, Buda'sıdır. Japonya İmparatorluk ailesine sahip olduğu sürece hiçbir dine gereksinim duymaz. İmparator onun tanrısıdır, gözle görülebilen bir tanrı. Majesteleri nerede durursa, oraya hiçbir fani ayağını basma cüretinde bulunamaz. Beygirinin bastığı yeri dahi

26 Durant, W.: Das Vermächtnis des Ostens, S. 759.

27 Şintoizm söylencesine göre kardeş olan göklerin babası Izanagi ve yer yüzünün annesi Izanami, cennetin asma köprüsünde duruyorlardır. Onlar, mücevherli ciritleriyle eski çağlardaki tuzlu su selini karıştırıyorlardı, ta ki sular yoğunlaşana kadar. Ciritlerini sudan çektiklerinde, ucundan damlayan ilk damla bir ada oluşturur. Oluşan adaya inerler ve aynı yöntemle başka adalar oluştururlar. Ayrıca başka tanrılar da yaratırlar: rüzgâr tanrısı, dağ tanrısı, deniz tanrısı, ateş tanrısı ve son olarak da güneş tanrısı Amaterasu'yu. Farklı söylencelerde haklarında bahsedilmekte olan bir dizi başka tanrıyı daha yarattıktan sonra, eski çağlardan kalma bu söylence Japon tarihiyle birleşir. Güneş tanrısının torunu, Kyuschu adasına çıkar ve orada dağlar tanrısının kızıyla evlenir. Daha sonra ise torunu Jimnu-Tenno (tanrısal savaşçıların imparatoru) Japon İmparatoru olur (İ.Ö. 660 olduğu tahmin ediliyor).

28 1912 yılına kadar İmparator Çin'de doğa ve insan yaşamının düzeni için göklerin yetkilisiydi. O göklerin oğluydu ve bütün tanrıların üstünde ve yalnızca göğe sorumlu ve onun emrindeydi.
Witte, J.: Japan zwischen zwei Kulturen, S. 65.

29 1 Kasım 1920 yılında Tokyo'da 40 milyon Mark'a inşa edilmiş bir tapınak 1912 yılında vefat etmiş İmparator Meiji-Tenno (Mutsihoto) için görkemli bir törenle açıldı.
Witte, J.: Japan zwischen zwei Kulturen, S. 67.

kutsal toprak sayılacak ve hiç kimse ayak basmaya kalkışmayacaktır"[30].

İmparatorun tanrı olduğu ve tanrı gibi davranılması gerektiği fikri sadece halk arasında değil aynı zamanda entelektüeller arasında da yaygınlaşmaya başlamıştı. Dr. Uesugi Schinkici 1923 yılında bir Japon Gazetesine şunları yazmıştı: "Eğer her ırktan insan imparatorun faziletine saygı duyup etkisi altında olsaydı, insanlığın geleceği aydınlık olurdu. Böylece dünya batmaktan kurtarılabilirdi. Bu şekilde insanların hayatı merhamet ve güzellik egemenliği altında olurdu"[31].

Tokyo Üniversitesi hukuk profesörü Dr. Kakati Katsuhiko şunları yazdı: "Japonya'nın tüm dünyaya yayılması ve tanrıların ülkesinin dünyada göklere çıkması şu anın ivedi ve ebedi kuralıdır."[32].

İmparatorun bu kavranışı yalnızca teoride kalmadı, aksine halk da imparatoru kutsal ve ilahi bir varlık olarak görüyordu. İmparator sarayda olmasa bile, alınan tedbirler adeta tanrı karşısındaymışçasına eller birleşmiş dua eder bir şekilde devam ediyordu. Araçta dahi yanından geçerken bu seremoni gerçekleşirdi. İmparatorun sarayındaki hanedan üyelerinin de resimleri imparatorun resimleri kadar kutsaldı[33].

İmparatorla ilgili olan her şey kutsaldı. Eski adetlere göre imparator Mejis'in cenazesini taşıyan 4 siyah boğa kutsal olarak görüldü ve ölene kadar çalıştırılmadılar. İmparatorun cenazesini taşıyan demiryolu vagonu da kutsiyetinin bozulmaması için kullanıldıktan hemen sonra yakıldı[34]. İkinci dünya savaşı sırasında tesadüfî bir uçuşla imparatorun sarayından geçen ve daha sonra intihar eden askerlere de aynı bakış açısı ile bakılmalı. Resmi olarak 1889 yılındaki iki madde ile İmparatorluğun ve imparatorun ebediyen korunması isteniyordu[35].

İmparatorluğun dini yapısı ve Güneş tanrıçası Amaterasu'dan geliyor olmalarındaki inancın ilk yapısının sarsılması yeni bir dünya görüşüne meydan verdi. Dünya'da Japonya[36] dışında da eski, daha büyük ve daha güçlü halkların olduğunun gösterilmesi, gücünü Şintoizm'den alan İmparatorluğun ilk sarsılışına neden oldu. Yalnızca yabancılar değil, aynı zamanda tarih öncesini kritik araştırmalarla eski mitolojiyi göz ardı ederek araştıran Japon bilginler de imparatorluğun ve imparatorun tanrı soyundan olmasını kabul etmiyordu[37]. Japon doğa bilimi güneşte tanrıya tapmayı reddediyordu. Böylece eskiyle örtüşmeyen yeni bir fikir yayıldı.

İmparatorluğu sarsan bir diğer neden ise batıdan gelen demokrasi cumhuriyet ve sosyalizm fikirleri oldu. Monarşiye dayalı olmayan devletlerin var oluşu ve bu tarz yönetimlerin güç kazanması İmparatorluğu güçsüzleştiriyordu.

16. yüzyıldan beri Japonya'nın -kısa aralıklarla birkaç istisna dışında- batıya yönelmesinde özellikle 1920'den bu yana demokrasi fikirleri, sosyalizm ve komünizmin yaygınlaştığı bir durum ortaya çıktı. O dönemde bu fikirlerin etkisiyle neredeyse İmparatora ve ailesine bir suikast düzenlenebilecek kadar ileriye gidildi[38].

Japon imparatorluğu yine de kutsal varlığına olan inancı 1946 yılına kadar ayakta tutabildi. Halk

30 Witte, J.: Japan zwischen zwei Kulturen, S. 67.
31 Witte, J.: Japan zwischen zwei Kulturen S. 67-68.
32 Witte, J.: Japan zwischen zwei Kulturen, S. 68.
33 Okullara İmparatorun resmi ödül olarak verildi. Görünür yerde değil aksine ya bir dolapta ya da bir perdenin arkasında asıldı. Hanedan mensuplarının resimleri de kutsaldı. Bunlar birçok dükkândan satın alınabiliyordu. Ancak yüzlerin üzerine beyaz kağıt parçaları yapıştırılırdı.
Witte, J.: Japan zwischen zwei Kulturen, S. 68.
34 Witte, J.: Japan zwischen zwei Kulturen S. 68.
35 1 madde şöyledir: "Japon imparatorluğu imparatorluk soyundan gelenler tarafından bölünmeden ebediyete kadar yönetilmelidir." 3 madde şöyledir: "İmparator kutsal ve dokunulmazdır."
36 Şintoizm doktrinine göre Japonya dünyanın en eski ve en büyük ülkesidir.
37 1890 yılında bir Japon Tarih profesörü İmparatorluğun bilgisi dâhilinde ilahi soyunu inkâr etti.
Witte, J.: Japan zwischen zwei Kulturen, S. 102.
38 27 Aralık 1923'te babası mecliste temsilci olan bir üniversite öğrencisi kral naibine gerçekten bir suikast düzenlendi.

tarafından tanındı ve dahası vatansever akımların faydası dokundu, 1946 yılında Japon İmparatoru Hirohito Amerikan baskısı altında kutsal soyundan ve niteliğinden vazgeçti ve İngilizler model alınarak bir hükümet kuruldu.

Bugün dahi imparatorun kutsal varlığına inanan insanlara rastlanıyor olsa da imparatorluk ve imparator fikirleri geniş ölçüde eski güçlerini kaybetti.

2. **Din ve devlet**:

Restorasyondan önce (1868) Japonya'da din özgürlüğü yoktu. Batıdan gelen yenilikler ve fikirlerle dinde özgürlüğe de değer verildi ve resmi bir şekilde anayasada yer aldı[39]. Teorik olarak 1889 anayasasıyla din ve devlet iradesi ayrılmış oldu ancak gerçekte de böyle olduğu söylenemez. Japon halk dini Şintoizm devlet iktidarı için önemli bir yardım kaynağı olduğu için, yönetim din ve devlet işlerinin ayrımını tamamen uygulayamıyordu.

Modern Japon devletinin dinden ayrılması diğer devletlerdeki kadar gerilime neden olmadı[40]. Tam aksine, yönetim din olmadan yapılamayacağını düşünüyordu. Çünkü dinden amaçları doğrultusunda faydalanıyorlardı. Bu yüzden hükümet 1912 yılından beri din ve devlet arasındaki ilişkiyi yeni temellerle düzene sokmaya çalışıyordu. Örneğin yönetim parlamentoya çeşitli dinlerle ilgili büyük bir denetim hakkı için yasa tasarısı sundu. Ancak parlamentodaki muhalefet ve dinî liderin itirazı düşmesine neden oldu. Hükümet 1928 yılında aynı taslağı birkaç değişiklik ile yeniden sundu ancak yine reddedildi[41].

Üç dinin temsilcisi ile yapılan dinin durumunun tartışıldığı konferansta başarı elde edilemedi. Bu konferanslardan en anlamlısı, din ve halkın olumlu yönde düzenlenmesi vurgusuyla 1928 yılında Tokyo'da yapıldı. Ancak bu konferansta kendi sorunlarından daha çok uluslararası, örneğin dünya barışı, ırk sorunu gibi sorunlarla meşgul oldular.

Japon hükümetinin din ve devletin ayrımında başarılı olacağı alan eğitim alanıdır. O vakte kadar eğitimin temelini oluşturan dini vurgulu dersler restorasyondan sonra kaldırıldı ve okullar laik bir eğitim anlayışı benimsendi.

B. TÜRKİYE VE JAPONYA'NIN KARŞILAŞTIRILMASI

Şimdiye kadar Japonya'nın modernleşmesini inceledik. Bu bölümde Türkiye ve Japonya arasındaki reformları, halife ve imparatoru, dini, yazı ve kılık kıyafeti her iki ülkede farklı oldukları için ele alacağız.

1. DİNİ ALANDA KIYASLAMA

1.Halife ve İmparator:

Türkiye ve Japonya'da yönetimin tamamen teokratik olmasından dolayı halife ve imparator devlet başkanı ve başrahip gibi en tepede yer alıyordu. Her ikisi de güçlerini dinden aldı ve tebaalarına karşı dehşet bir güce sahiptiler.

İslam yasası halifelere ruhani bir otorite tanımamasına rağmen, 1517 yılına Türklere geçen halife-

39 Madde 28 şu şekilde düzenlenmiştir: Bütün Japon yurttaşlar istedikleri dini seçme özgürlüğüne sahiptirler, ancak bu aleni huzur ve güven ortamında ve yurttaş olarak sorumluluklarını bildikleri sürece geçerli olacaktır.
Ohm, Th.: Kulturen, Religionen und Missionen in Japan S. 77.

40 Örneğin Rusya, Fransa

41 Bu taslak dinî cemaatlere büyük özgürlükler tanıyordu. Devlet herhangi bir dini hiçbir şekilde desteklemeyi veya dinler arası bir çatışmada yer almayı reddediyordu. Müdahale hakkını ancak halkın güvenliği ya da huzurunun bozulması durumunda kullanacaktı. 'Bu nedenle "Tokyo Asahi" gazetesi şöyle yazıyordu: Eğitim Bakanı bu taslağın kabulüyle dinî konularda Romalı Papadan daha büyük güce sahip olacaktı.
Ohm, Th.: Kulturen, Religionen und Missionen in Japan S. 78.

lik özellikle Abdülhamit döneminde (1876-1909) siyasi çıkarlardan dolayı dinen büyük anlam kazandı. 1876 anayasasında tüm Müslümanların sultan halifenin kişiliğinin kutsal ve kimseye sorumlu olmadığı bildirildi. Sultanın dinî vazifesini daha da güçlendirmek için bir dizi görev verildi. Örneğin: "Allah'ın yeryüzündeki gölgesi", "Doğanın Düzeni", "Din ve İmparatorluğun kurucusu", "İnananların Başefendisi", "Emsalsiz Sultan" vb.

1914 yılında Sultanın dinî mevkiinden faydalanıldı, halife ve din namına diğer İslam devletlerinin yardımı ve sempatisini kazanmak için ve batıya karşı Panislamizmde başarılı olabilmek için "Kutsal Savaş" başlatıldı.

Japon İmparatoru halife gibi, dinî bir otoriteye sahipti. 1889 yılındaki Japon anayasası da tıpkı Osmanlı anayasası gibi imparatorun kutsal olduğunu bildirdi. Bu maddenin anayasadaki yorumunda tanrısal bir kimlik taşıdığı ve tanrısal vasıflardan söz ediliyordu.[42] Ayrıca bu yasayla imparatorun sınırsız gücü teminat altına alınıyordu.[43]

İmparator "görünür bir Tanrı", "Göklerin oğlu", ve "Göklerin kralıydı."

İlginçtir ki Kikado (yani Yüksek kapı) tanımı kelime anlamı olarak Türkiye'de de en yüksek güç olan Bab-ı Ali ile eş anlamlıdır.

Türkiye'de halifelik etrafında dinî bir siyaset ve Panislamizm devreye sokulduysa Japonya'da da İmparator ve Şintoizm üzerinden sırasıyla milli bir politika ve Japon vatanseverliği oluşturuldu.

Oysaki halife ve imparator arasında anlamlı bir fark var. Bu iki din arasındaki, İslamiyet ve Şintoizm, farktan kaynaklanıyor. İslamiyet tek tanrılı ve Allah dışında hiçbir ilah tanımıyor. Allah'tan başka ilah yoktur – islami inanca göre "O Allah, tektir (Kuran 112,2) ve eşi ve benzeri yoktur" (Kuran 112, 5). Halifeler yukarıda bahsedilen nitelikleri taşısalar da kendilerini hiçbir zaman tanrı olarak ilan etmediler. Kullar halifeyi Peygamberin vekili, başefendi ve devletin başkanı olarak kabul ettiler ancak ilah olarak görmediler.[44]

Hâlbuki Japonya'da Şintoizm kuramına göre imparator ilahi bir soydan gelir. Bu düşünce doğrultusunda Japonlar için İmparator yalnızca bir başrahip değil aksine Tanrıların öncülüydü ve yaşan bir ilahtı. Bu halde Japonların İmparatora olan duruşları sadece saygı ya da itaat etmek değil aksine hürmet ve ibadet, yani dinî bir tapmadır. Bu yüzden 1889'daki restorasyon imparator ve imparatorluğun dini duruşunu sarsmadı. Tam aksine Şintoizme önemli bir yer verildi. O zamana kadar Budizm'in gölgesinde kalan imparatorun gücü daha da güçlendi. Devlet ve iktidarının tamamen teokratik bir sisteme dayalı olmasından dolayı, imparatorun dinî gücünün dünyevî yönde değişmesi beklenemezdi.

Fakat Türkiye'de durum farklıydı. Reformlar laik bir yönetim ve zihniyet tarafından yapılmaktaydı, Japonya'daki gibi teokratik bir hükümet ile değil, amaçları ise teokratik kökleri yani halifeliği ve saltanatı kaldırmaktı. Bu yüzden Türkiye'de bu açıdan daha az sorunla karşılaşılıyordu ve Japonya'dan daha hızlı ilerleme kaydediliyordu.

1912 yılına kadar Çin de Türkiye ve Japonya gibi teokratik bir devletti. İmparator "Göklerin oğlu" olarak biliniyordu ve dünyadaki en "yüksek varlık"ı temsil ediyordu. O yalnızca Çin'in değil tüm dünyanın hükümdarıydı. İlahi yeteneğiyle doğanın düzenine ve insanların yaşamına etki ediyordu. Buyrukları kanundu. İmparatorluğun başrahibiydi, tüm memurları tayin ve azletme yetkisine sahipti.

42 1889 Japon anayasasının sahibi İmparator Ito'nun bir yorumunda şöyle yazıyor: "İmparator gökten tanrısal ve kutsal olarak indi"
Ueberschaar, H. Die Eigenart der japanischen Staatskultur, S. 49.

43 Bu anayasanın 17. maddesi şu şekilde: Japon imparatorluğu çok eski zamanlardan beri imparatorların bozulmaz düzeni içerisinde egemen oldu ve yönetildi.

44 Padişahlar Cuma namazına gittiklerinde tellallar aracılığıyla şunları söylettiler: "Mağrur olma Padişahım senden büyük Allah var."

Memurlarının da tıpkı rahipleri gibi bölgelerinde dinî duruşu ve büyük güçleri vardı.

Konfüçyanizme dayalı olan bu dinî ve teokratik sisteme 1912 yılında son verildi. Mandchu hanedanı tahttan çekildi ve devrimciler Cumhuriyeti ilan ettiler (12 Şubat 1912).

İslami ülkelerin imparator ve kralları, Afganistan, İran, Suudi Arabistan ve Ürdün'ün eskiden Türkiye, Japonya ve Çin'de olduğu gibi dinî bir duruşları yoktu. Din ve devletin bu ülkelerde ayrılmamasından dolayı devlet başkanlarının aynı zamanda baş imamlık görevleri de vardı (yani Başrahiplik).

2. **Din**:

Türklerin 11. yüzyıldan bu yana yalnızca tek bir dini olmuştur, yani hayatlarında İslam dininden başka bir inanışa yer vermemişlerdir. Bu yüzden Türkiye'deki dinî mücadeleler

Japonya'daki gibi iki farklı din arasında olmaktan ziyade (özellikle Budizm ve Şintoizm), dinî otoriteler ve kurumlar arasında yapılmıştır.

Türkiye'de din, halifeler, şeyhülislamlar, fetvalar, hadisler, medreseler ve tarikatlar üzerinden hâkim olduğu bölge sınırlarını aşarak, gerek politik, gerekse sosyal ve kültürel alanlarda devasa bir güce dönüştü.

1923 yılında eski İmparatorlukla olan politik bağlarını nihai olarak sonlandıran yeni Türkiye'nin hedefi, dinin etkisinden kurtularak dünyevi ve modern bir devlet için gerekli olan temelleri atmaktı. Buna göre reformcuların, dinin devlet ve sosyal hayattaki rolünü ve sınırlarını belirlemeleri gerekiyordu. Bu amaçla yola çıkan reformcular, halifelik, şeyhülislam, medreseler ve tarikatlar gibi eskimiş dini kurumları kaldırmaya başladılar. Ayrıca, hata ile dine mal edilmiş olan hurafeler, gelenekler ve rivayetler tıpkı fes, türban, kılık kıyafet, takvim gibi modern, batılı görüşlere göre yeniden şekillendirildi. Vaazlar, Kuran ve ezan halkın anlayabileceği şekilde Türkçeleştirildi.[45] Tüm bu reformlar yapılırken her zaman dinin temellerine dokunmamaya hususi olarak özen gösterildi.

Japonya'daki mücadelenin sebebi ise, Katolik Hıristiyanlığı bir kenara bırakırsak, oldukça gelişmiş olan Budizm ve ilkel Şintoizm arasında olmak suretiyle daha çok dinin şeklinden ötürü çıkan karmaşalardan ileri gelmektedir.

552 yılında Japonya'da yayılmaya başlayan Budizm metafizik unsurları sayesinde kısa sürede birçok destekçi kazandı, zira Şintoizm sezgiler üzerine kurulu, ilkel bir doğa dini olduğundan Japonların dinî ihtiyaçlarını karşılayamamaktaydı.[46]

İmparatoriçe Suiko ve veliaht Prens ShotokuTaishi gibi iki ciddi inanana sahip olan Budizm, çalışkan müdafaacıları sayesinde Nara döneminde (710 – 784) ilk altın çağını yaşadı. Budizm, 784 ile 1600 yılları arasında gittikçe daha fazla güç kazanan bir din olarak Japonları hem dini hem de politik alanda artarak etkilemeye başladı.

Togukawa Döneminde (1603 – 1868) ise Budizm hükümet tarafından yine korunmaya devam edildiyse de din adamları ciddi bir gözetim altında tutuldu. Bu dönemde Konfüçyüsçülüğün hareketlenmeye başladığı ve Şintoizm'e bir geri dönüş eğiliminin yaşandığı gözlemlendi.

Restorasyon dönemiyle birlikte dinî alanda belirleyici bir değişim hareketine girildi. O döneme dek devletin dini olarak kabul edilen Budizm'den çıkılarak, devlete ve onu yöneten kişiye tanrısal özelliklerin atfedildiği epeyce eskilerden kalma Şintoizm'e geri dönüldü. Bu, Budizm'e ağır bir darbe in-

45 Ezan bugün yine Arapça okunmakta.

46 Japonların yüksek Çin kültürüyle temasından ve uygulamalarından sonra Şintoizm'le yetinemediler çünkü bu din hayatın yalnızca güzel dış dünyasını göz önünde bulunduruyordu ancak varlığın derin sorunlarına yanıt vermemekteydi. Bu bakış açısıyla Budizm Japonların ihtiyaçlarını karşıladı ve pek çok destekçi buldu.
Von Glasenapp, H.: Der Buddhismus in Indien und im fernen Osten S. 245.

dirdi. Şintoizm ise mevcut durumu, Budist tapınakları ve gelirlerini sahiplenerek kendi lehine çevirdi.[47] Şinto tapınaklarından Budist tanrı figürleri atıldı ve Budizm'e dair her şey yok edildi. O zamana dek Budist düşüncelere sahip olan hükümdarlar bile bu inanışlarını bir kenara bırakmak zorunda kaldılar. Fakat kısa süre içinde Budizm yine güç kazandı. 1889 yılında kabul edilen din özgürlüğü ile Budizm, yeniden eski anlamını ve eski inananlarını geri kazandı.

Japonya'da rahipler birçok defa evlenirler. Yalnızca Şin mezhebine mensup rahiplerin evlenmesine müsaade ediliyor olmasına rağmen, diğer mezheplerden rahipler de gerçekte evlilik yapmaktadırlar. Fakat bu rahipler aileleriyle manastırın dışında yaşarlar. Aslında rahiplere Restorasyon Dönemiyle birlikte yasal olarak evlenme hakkı verilmişti.[48] Bu izin sayesinde rahiplik hanedanlığı oluştu ve babanın sahip olduğu rahiplik mertebesi en büyük oğluna devredilmeye başlandı.

Tarikatlar Türkiye'de hali hazırda kaldırılmışken Japonya'da varlıklarını sürdürmeye devam ediyorlar. Burada Rahipler görevleri dışında da dini kıyafetlerini giyiyorlarken (Şin ve Nichiren mezheplerine mensup rahipler hariç), Türkiye'de din adamlarının görev süresi haricinde dini kıyafet giymeleri kati bir şekilde yasaktır. Günümüz Türkiye'sinde imamlar devlet kontrolü altında orta ve üst kademeli okullarda yetiştirilmektedir. Japonya'da ise bu durum farklıdır. Buradaki hükümet, rahiplerin en azından orta kademeli bir okul mezunu olmaları gerektiği düşüncesini halka kabullendiremediği için bu girişimleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Her iki ülkenin anayasası da din özgürlüğünün varlığını kabul etmekte. Hint hükümeti de "inanç ve dini tapınma özgürlüğü"nü sağlıyor. Pakistan, Afganistan (1931 Anayasası, 1. Madde), İran (1907 Anayasası, 1. Madde) gibi diğer Asya ülkeleri ise dini özgürlükleri tanımamaktalar ve tıpkı Arap ülkeleri olan Suudi Arabistan, Mısır ve Ürdün vb. gibi İslam dinini devlet dini olarak kabul etmekteler.

1. **KÜLTÜREL VE GELENEKSEL ALANDA KIYASLAMA**

1. **Eğitim Sistemi**:

Reformlar yapılana dek Türkiye'de dinin gücü yalnızca politik ve sosyal düzlemde değil, kültürel alanda da ağırlık sahibiydi. Bu gücün neticesinde din ve onun türevi olan kelam ve tefsir gibi İslami bilimler ve İslam felsefesi ön plandaydı. Bu bilimlerin ağır bastığı bir ortamda pozitif bilimlerin oluşumu ve gelişimi için uygun bir zemin oluşturulamıyordu. İmparatorluktaki eğitim kurumları olan medreselerde eğitim programların temelini din oluşturuyordu.

Türkiye'de dünyevi ve laik dersler ancak reform döneminde dinî derslerin yerini aldı. 1924 yılında medreseler kapatıldı, okullarda dinî törenlerin yapılması ve dinî dersler yasaklandı, batı örnek alınarak yeni okullar inşa edildi ve modern üniversiteler kuruldu. Latin alfabesinin kullanılmaya başlanmasıyla birlikte okuma ve yazma kolaylaştırıldı.

Japonya'da da restorasyon dönemine dek eğitim sistemi din tarafından kontrol ediliyordu. Restorasyon döneminden bu yana, yeni üniversiteler, Avrupa ve Amerika'ya üniversite eğitimi için gönderilen üniversite öğrencileri, batı edebiyatından çeviriler ve modern medya dünyası vesilesi ile eğitim sisteminde ciddi değişiklikler yapıldı. Japonya, batıdan gelen yeni fikirler ve akımlara kapılarını sonuna kadar açtı ve eğitim sistemini laikleştirdi.

47 Kyoto'daki Ninnaji başrahibine manastırı terk etme ve orduya katılma emri verildi.
Kaynak, Von Glasenappt, H.: Der Buddhismus im Indien und in fernen Osten. S. 253.

48 Aslında Togukawa döneminde bile bazı manastırlarda kızlar ve erkekler birlikte yaşamaktaydılar. Devlet yalnızca bu var olan durumu meşru kıldı.
Bakınız, Von Glasenapp H.: Der Buddhismus im Indien und im fernen Osten, S. 263.

Çin'de de eğitim sistemi dünyevileştirildi. Okullarda, Konfüçyüs öğretilerinden ve bununla bağlantılı olan eski eğitim ve ahlakî değerlerden vazgeçildi. Yeni ve modern okullar inşa edildi. Fakat burada eğitim alanında yapılan kuşkusuz en önemli olay "dil devrimi" olarak adlandırılan hareketti. Çin'de eski yazı dili ile günlük dil arasında dağlar kadar fark olduğundan, edebi metinleri eğitimsiz halkın da kullanımına sunabilmek amacıyla yeni bir "günlük dil" olarak Mandarin Çincesi oluşturuldu. Bu dil okullarda resmi yazışma dili olarak kabul edildi. Hu Shih'in yoğun çabaları neticesinde Mandarince edebiyat, gazete, roman, çeviri ve bilimin dili haline geldi.

Geçen zaman içerisinde "Bin İşaret Hareketi"yle eğitimli insanların vakıf olduğu 40000 işaret günlük kullanım için azaltılmaya çalışıldı. Çin'de yapılan bu "dil devrimi" oldukça iyi sonuçlar verdi. Aynı zamanda batıdan Çin'e gelen yeni bilimsel ve teknik terimler de yeni oluşturulmuş yerel terimlerle ifade edilmeye başlandı. [49]

2. **Yazı**:

İslam dininin Türkler tarafından benimsenip yayılmasıyla birlikte Türk dili Arap alfabesiyle yazılmaya başlandı. Fakat bu yazı Türk dili ile bir türlü uyum sağlayamadığından (çünkü her ikisi de farklı birer yapıya sahipti) Arap harfleriyle doğru yazı yazmak ve doğru okumak oldukça zor bir hal alıyordu. Kuran'ın dili Arapça olduğundan bu dile dinî bir önem atfedilmiştir, bu da Türkçenin her zaman biraz daha geri planda kalmasına neden olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu Batı dünyasıyla etkileşime geçtiğinde yazıda bazı reformların yapılması gerektiği anlaşılmış, fakat bu girişimler başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Yazı alanındaki köklü değişim ancak 1928 yılında yapılabilmiştir. Bu tarihte Latin alfabesine geçilmiştir.

Japonlar, Çin uygarlığıyla birlikte Çin yazısını benimsemişlerdir. Fakat bu yazı, tıpkı Arap harfleriyle Türk dilinde olduğu gibi, Japonca ile uyumsuzluk göstermiştir. Çin yazısıyla oluşan sorunları en azından bir nebze olsun giderebilmek ve batıdan gelen yeni terimleri ifade edebilmek için türlü yollara başvurulmuştur. Fakat henüz yazım konusunda köklü bir değişime gidilememiştir. Bu bağlamda Japonya'da iki farklı görüş söz konusudur. Kimileri Batı kültürünün tamamen benimsenebilmesi için dilin köklü değişimlere uğraması gerektiği inancındayken kimileri buna tamamen karşı. Onlar, mevcut yazının değişmesi halinde Japon kültürünün tamamen silineceğini düşünüyorlar.[50] Bu da gösteriyor ki Japonya hala geleneklerine oldukça bağlı bir ülke.

Çin'de Çince işaretlerinin kaldırılması ve bunun yerine alfabeli bir yazıya geçilmesi gündeme getirildi. Fakat bu girişimler, Çin dilinin özellikleri itibariyle böylesi bir değişime elverişli olmadığını gösterdi. Çin'de birbirinden farklı çok sayıda lehçe mevcut. Reform yapılması durumunda ülkenin farklı lehçelerin konuşulduğu bölgelere bölünmesi ve böylece kültürel bütünlüğün bozulması tehlikesi mevcut. Zira eski Çin yazının farklı okunuşlarla bir bağlantısı yok. Bu yazın her lehçede farklı okunuyor olsa da anlamı asla değişmemekte. [51]

Çin'in başlıca görevi, yukarıda da bahsettiğimiz gibi, Mandarinceyi ülkenin ulusal dili haline getirmeye çalışmak olmalıdır. Bu girişimin başarıyla sonuçlanması halinde hem köklü bir dil reformu yapılmış hem de ülkenin kültürel bütünlüğü muhafaza edilmiş olacaktır.

49 Örneğin: Telgraf = yıldırım mektup, Radyogram=yok-tel-yıldırım-tebliğ, Daktilo = vurmalı- yazı-gösteren-makine, Dolmakalem = kendinden akmalı- mürekkep- fırçası.
Eberhard, W.: Chinas Geschichte, S. 351

50 Sayfa 68-69'a bakınız.

51 Eberhardt, W.: Chinas Geschichte S. 35.

Diğer Asyalı ülkelerde yazın alanında herhangi bir reform yapılmamıştır. Bu nedenle Türkiye yapmış olduğu köklü dil reformuyla bu alanda zirvede yer almaktadır.

3. Kılık kıyafet:

Türkiye'de yapılan reformların Türk halkını tamamen modern, her alanda medeni bir birlik yapılması amaçlanıyordu. Bu yüzden batı kıyafetlerine geçilerek Müslümanlar için o zamana kadar dini ve siyasi bir simge olarak görünen fes kaldırıldı.

Batıdan alınan yenilikler dışında Japonya'da batı kıyafetine de yer verildi. Bu dönemde memurların kıyafetleri Avrupai idi. Ancak her şekilde kıyafetlerde eski ve yeniye yan yana rastlamak mümkün. Japon geleneğinin hala canlı olmasından dolayı Avrupai giyim büyük oranda halk tarafından kabul edilmedi.

Çin'de özellikle büyükşehirlerde sayıca batılı kıyafet taşıyan insanlara rastlansa da, halkın çoğunluğu eski Çin kıyafetlerini giyiyor. Hindistan'daki iklimden dolayı çok hafif kıyafetler giyilirdi ve bazen sadece bir kumaş bez alınırdı. Hindular türbanı Müslümanlardan alındı ve bugün de çeşitli renklerle kullanılmakta.

Ne yukarıda adı geçen ülkelerde ne de İslami ülkelerde Türkiye'de yapıldığı gibi bir kılık kıyafet reformu yapılamıyor.

4. İki reformun temelleri:

Reformlardaki temel geçişleri şöyle sıralayabiliriz:

Türkiye'nin her zaman amacı kültürünü aldığı gibi batının bir üyesi olmaktı. Bugünün Türkiye'sinin diğer İslami ülkelerle olan ilişkisi yalnızca aynı dine üye olmalarıdır. Buna karşılık Japonya hiçbir zaman örnek almasına rağmen batının bir parçası, daha doğrusu kültür ve medeniyetini kabullenen bir üyesi olmak istemedi. Bu Japonya'nın kültür ve geleneklerine bağlı olmasından ve batıya karşı bir hınç beslemesinden kaynaklanıyor.

Türkiye'deki her reformun amacı eski bir dönemle ve kurumlarıyla yolları ayırmaktı. Buna karşılık Japonya'da gelenek reformlar sürdürülürken muhafaza edildi. (Örneğin yazı, kılık kıyafet, İmparatorun dinî görevinin kaldırılması ancak hanedanlığın devam ettirilmesi.)

Hem Japonların batıya ırkçılıktan dolayı duydukları nefretin beslenmesi hem de kültürlerine bağlılıkları Japonya'nın tamamen batıya açılmasını engelledi. Böylece daha çok iç reformlar yerine dış reformlar gerçekleşti oysa Türkiye hem içsel hem de dışsal düzeyde modernleşti.

Türkiye'de hanedanlık ve onunla bağlantılı eski usul ve kurumlar kaldırılmış olsa da Japonya'da devam etti.

Japonlar özellikle teknolojik alanda büyük aşama kaydetti. Onlar, okuma ve yazma sorununu tamamen çözdüler fakat ne yazık ki Türkiye'de durum farklı.

Sonuç:

Türkler 19. asırdan beri Batıyı örnek alarak modernleşmeye yöneldikleri zaman, aynı şeyi yapmak isteyen başka memleketler de vardı. Biz bu yazımızda, Türkiye'de özellikle 1920 ile 1938 arasında dinsel, sosyal ve kültürel alanlarda yapılan reformlara paralel ve mukayeseli olarak, aynı alanlarda Japonya'da yapılan reformları göstermeye çalıştık. Vardığımız sonuçları şöyle özetleyebiliriz:

1) Batının kültür ve metodunu alan Türkiye, daima Batının bir üyesi olmak amacını gütmüştür. Oysa Japonya, Batı kültür ve metodunu örnek alırken Batının, daha doğrusu Batının kültür ve uygar-

lığının bir üyesi olmayı asla istememiştir. Bu durum Japonya'nın kendi kültür ve geleneğine olan aşırı bağlılığı ile Batıya karşı duyduğu antipatiden ileri gelmiştir.

2) Türkiye'de yapılan her reform imparatorlukla ve ona bağlı kurumlarla bağını koparmak amacını gütmüştür. Japonya'da ise reformlar yapılırken, çoğu gelenekler korunmuştur. (örneğin yazı, kıyafet, imparatorun dinsel mevki kaldırılırken, hanedanlığa dokunulmaması gibi...)

3) Gerek ırk sebebiyle Batıya karşı duyulan kin, gerekse kültür ve geleneklerine olan bağlılıkları, Japonya'nın kapılarını Batıya tamamen açmasını engellemiştir.

4) Türkiye'de hanedanlık ve onunla ilgili kurumlar kaldırıldığı halde, aynı şeyler Japonya'da hala korunmaktadır.

5) Japonlar özellikle teknik alanda büyük gelişmeler göstermişlerdir. Öte yandan okuma-yazma meselesi de Japonya'da tamamen halledilmiştir. Türkiye okuma yazma meselesini hala halledememiştir.

6) Japonya'nın teknik alandaki gelişmesini göz önünde bulundurmazsak, Türkiye 1920 ile 1938 arasındaki reformları ile Asya devletlerinin başında gelmektedir.

Bibliografya

1. Durant, W.; *Das Vermächtnis des Ostens,* Bern, 1946
2. Eberhart, W.: *Chinas Geschichte,* Bern 1935
3. Florenz, K.: *Lehrbuch der Religionsgeschichte*
4. Grundert, W. : *Die japanische Religionsgeschite,* Stuttgart, 1933
5. Haushofer, K.: *Japan und die japaner*, Leipzig, 1933
6. Ohm, Th,: *Kulturen, Religionen und Missionen in Japan,* Ausburg, 1929
7. Überschaar, H.: *Die Eigenart der japanischen Staatskultur,* Leipzig, 1925.
8. Von Glasenapp,H .: *Der Buddhismus in Indien und in fernen Osten*, Berlin-Zurich, 1936.
9. Webb,H .: *An Introduction to japan*, Newyork, 1955
10. Witte, .J.: *Japan zwischen zwei Kulturen*, Leipzig 1955.